

Sites To Fuel Your Dream Project [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.hongkiat.com/blog/crowdfunding-sites>.

економічного університету імені Вадима Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 02000, e-mail: julia13ctasa@yandex.ru).

Information about the author

Iu. Gernego – PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Banking Investments of Vadym Hetman Kyiv National Economic University (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, Ukraine, 02000, e-mail: julia13ctasa@yandex.ru).

Інформація про автора

Гернего Юлія Олександрівна – канд. екон. наук, доцент кафедри банківських інвестицій Київського національного

Информация об авторе

Гернего Юлия Александровна – канд. экон. наук, доцент кафедры банковских инвестиций Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана (просп. Победы, 54/1, г. Киев, Украина, 02000, e-mail: julia13ctasa@yandex.ru).

Стаття надійшла до ред.
15.08.2016 р.

УДК 331.5

JEL Classification: J21; J40; J60

БЕЗРОБІТТЯ І МОЖЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ДЛЯ ЙОГО ЗНИЖЕННЯ

Азьмук Н. А.

Використання інформаційних технологій на робочих місцях формує глобальний цифровий ринок праці, для якого характерною є трансформація соціально-трудових відносин, процесу праці та форм зайнятості. Це зумовлює, з одного боку, підвищення рівня безробіття, унаслідок заміщення цифровими технологіями працівників, а з іншого – виникнення нових цифрових форм зайнятості.

У процесі дослідження використано такі наукові методи: логічного й порівняльного аналізу, систематизації, теоретичного узагальнення. Виявлено особливості глобального ринку праці, вивчено динаміку змін зайнятості й безробіття, надано характеристику цифрової зайнятості та її класифікацію.

Інформаційні технології трансформують глобальний ринок праці, зумовлюють формування цифрового сегмента й переносять робочі місця до інформаційного простору. Відбувається збільшення цифрової пропозиції робочої сили, завдяки приєднанню працівників до глобального мережевого цифрового простору, що посилює конкуренцію між ними. Цифрові технології обумовлюють поширення віртуальної міграції робочої сили, яка відбувається без фактичної зміни місця проживання працівників. Це, у свою чергу, сприяє переміщенню соціально-трудоких відносин між роботодавцем та працівником до Інтернету.

Одночасно із процесами дигіталізації глобального ринку праці зростає загальне безробіття. Найбільш високий рівень безробіття притаманний двом групам країн: найменш розвинутим країнам та розвинутим країнам, які не подолали наслідки фінансово-економічної кризи. Для розвинутих країн характерним є поширення технологічного безробіття. Ситуацію з безробіттям ускладнено формуванням нової верстви населення – економічно неактивної молоді.

Водночас із цим відбувається формування нового виду зайнятості – цифрового. Цифрову зайнятість реалізують у таких формах, як: електронний аутсорсинг, електронний фриланс, ІТ-стартап. Запропоновано класифікацію цифрової зайнятості, залежно від рівня її складності, на базову та старт-зайнятість. Обґрунтовано доцільність використання цифрової зайнятості для зменшення рівня безробіття у світі.

Ключові слова: глобальний ринок праці, безробіття, дигіталізація економіки, цифрова базова зайнятість, цифрова смарт-зайнятість.

БЕЗРАБОТИЦА И ВОЗМОЖНОСТИ ЦИФРОВОЙ ЗАНЯТОСТИ ДЛЯ ЕЕ СНИЖЕНИЯ

Азьмук Н. А.

Использование информационных технологий на рабочих местах формирует глобальный цифровой рынок труда, который характеризуется трансформацией социально-трудоых отношений, процесса труда и форм занятости. Это обуславливает, с одной стороны, повышение уровня безработицы, вследствие замещения работников цифровыми технологиями, а с другой – возникновение новых цифровых форм занятости.

В процессе исследования использованы следующие научные методы: логического и сравнительного анализа, систематизации, теоретического обобщения. Выявлены особенности глобального рынка труда, изучена динамика изменений занятости и безработицы, дана характеристика цифровой занятости и ее классификация.

Информационные технологии трансформируют глобальный рынок труда, обуславливают формирование его цифрового сегмента и переносят рабочие места в информационное пространство. Происходит увеличение цифрового предложения рабочей силы, благодаря возможности присоединения работников к глобальному сетевому цифровому пространству, что усиливает конкуренцию между ними. Цифровые технологии обуславливают развитие виртуальной миграции рабочей силы, которая происходит без фактического изменения места проживания работников. Это, в свою очередь, способствует перемещению социально-трудовых отношений между работодателем и работником в Интернет.

Одновременно с процессами дигитализации на глобальном рынке труда растет общая безработица. Наиболее высокий уровень безработицы присущ двум группам стран: наименее развитым странам и развитым странам, которые еще не преодолели последствия финансово-экономического кризиса. Для развитых стран характерна технологическая безработица. Ситуация с безработицей осложняется формированием нового слоя населения – экономически неактивной молодежи.

Наряду с этим происходит формирование нового вида занятости – цифровой. Цифровая занятость реализуется в таких формах, как: электронный аутсорсинг, электронный фриланс, ИТ-стартап. Предложена классификация цифровой занятости, в зависимости от уровня ее сложности, на базовую и смарт-занятость. Обоснована целесообразность использования цифровой занятости для снижения уровня безработицы в мире.

Ключевые слова: глобальный рынок труда, безработица, дигитализация экономики, цифровая базовая занятость, цифровая смарт-занятость.

UNEMPLOYMENT AND DIGITAL EMPLOYMENT OPPORTUNITIES FOR REDUCING UNEMPLOYMENT

N. Azmuk

Using information technologies at workplaces forms a global digital labour market which is characterized by transformation of social-and-labour relations, the work process, and forms of employment. On the one hand it stipulates a rise of unemployment rate as a result of digital technologies replacing workers, and on the other hand, new digital forms of employment.

The following scientific methods have been used in the research: logical-and-comparative analysis, systematization, theoretical generalization. The peculiarities of the global labour market have been studied, the dynamics of employment and unemployment change has been examined, digital employment characteristic features and classification have been given.

Information technologies transform the global labour market, determine the formation of its digital sector and transfer jobs into the information space. Labour force digital supply rises due to the opportunity for employees to join the global network digital space which raises competition among them. Digital technologies determine the development of the working force virtual migration, which occurs without an actual change of the employees' residence places. In its turn, it stimulates the digitalizing of social-and-labour relations between the employers and employees.

At the same time, the overall unemployment rate is growing together with the digitalizing processes in the global labour market. The highest unemployment rate is observed in the countries divided into two groups: the least developed countries and developed countries which haven't overcome the consequences of the financial and economic crisis. It is typical for the developed countries to have technological unemployment. This situation is tangled by the formation of a new stratum of the population – economically inactive youth.

Along with it, a new employment type, the digital one, is forming. The digital employment manifests itself in such forms as electronic outsourcing, electronic freelancing, IT-start-ups. Digital employment has been proposed to be divided into basic and smart employment depending on its complexity level. Usefulness of digital employment for reducing the world unemployment rate has been grounded.

Keywords: global labor market, unemployment, digitalization of the economy, basic digital employment, digital smart employment.

Під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій формується новий цифровий сегмент на глобальному ринку праці. Його ознаками є цифрова зайнятість, цифрові соціально-трудова відносини, цифрова інфраструктура.

Водночас національні економіки стикаються із проблемами безробіття. Запровадження цифрових технологій на робочі місця трансформує попит на робочу силу та обумовлює зростання безробіття, насамперед через неповороткість

ринку праці, зокрема його інституційної структури. Разом із тим саме через використання цифрових форм зайнятості можна знизити рівень безробіття на глобальному ринку праці.

Проблемам безробіття й пошуку шляхів його зниження присвячено значну кількість наукових досліджень. Серед українських дослідників слід зазначити наукові праці: В. В. Болюбах, В. М. Гейця, А. А. Гриценка, І. С. Марченко, Ю. М. Маршавіна, Я. М. Столярчук. У їхніх працях розкрито питання довготривалого безробіття, соціального захисту безробітних, підтримки та захисту уразливих верств населення, тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку праці.

Питанням трансформації інституту зайнятості під впливом глобалізаційних процесів та розвитку інформаційних технологій присвячено праці: О. Грішної, Н. Гук, А. Колода, О. Кравчук, Е. Лібанової, Л. Лисогор, І. Марченко, О. Цимбал, О. Ярош та ін. [1 – 5].

Дослідженню безробіття присвячено значну кількість праць зарубіжних дослідників. Зокрема Р. Шимер (R. Shimer, 2012) [6] дає комплексну оцінку безробіття. Б. Ейхенгрин, Т. Хеттон (B. J. Eichengreen, T. J. Hatton, 2012) [7] приділяють свою увагу світовому безробіттю. Вивченню причин структурного безробіття присвячені колективну роботу Т. Джаноскі, Д. Люк, С. Олівер (T. Janoski, D. Luke, S. Oliver, 2014) [8].

Комплексне колективне дослідження висвітлює питання молодіжного безробіття у Європі (J. O'Reilly, W. Eichhorst, A. Gábos, K. Hadjivassiliou, D. Lain, J. Leschke & H. Russell, 2015) [9]. Проблеми довготривалого безробіття висвітлено у працях Л. Катц (L. Katz, 2014). і К. Крофт, Ф. Ланге, Дж. Маттеу, М. Нотовидигдо, Л. Катц (K. Kroft, F. Lange, M. J. Notowidigdo, L. F. Katz, 2016) [10; 11].

Разом із цим з'явилась низка актуальних публікацій, присвячених впливу цифрових технологій на зайнятість: формуванню цифрової зайнятості та можливостям використання цифрових технологій для зниження рівня безробіття. І. Бриньолфссон, А. МакАфі (E. Brynjolfsson, A. McAfee, 2012); С. Б. Фрей, М. А. Осборн (C. B. Frey, M. A. Osborne, 2013) [12; 13] досліджують трансформацію зайнятості, зміну робочих місць під впливом цифрової революції.

Окремі дослідники приділяють увагу питанням використання цифрової зайнятості як інструменту вирішення проблем безробіття у найменш розвинутих країнах. Вивчають можливості використання цифрової зайнятості для зниження безробіття в Африці М. Роган, К. Дига, І. Володя (M. Rogan, K. Diga, I. Valodia, 2013) і Б. Рамалингам (B. Ramalingam, 2016) [14; 15].

Разом із тим питання, пов'язані з обґрунтуванням можливості використання цифрових форм зайнятості для зниження безробіття, особливості функціонування цифрової зайнятості, залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті полягає у визначенні особливостей глобального ринку праці, вивченні стану безробіття в умовах дигіталізації економіки, характеристики цифрової зайнятості як фактора вирішення проблеми безробіття.

Сучасний глобальний ринок праці піддається трансформації, унаслідок активного запровадження цифрових технологій на робочі місця, формування цифрової інфраструктури та переміщення його суб'єктів до віртуального простору. Це зумовлює **структурні зміни** на глобальному ринку праці.

По-перше, формується та постійно збільшується цифровий сегмент ринку праці. Для зазначеного сегмента характерним є перенесення робочих місць до інформаційного простору; укладання нетипових трудових угод на виконання цифрових робіт; використання гнучкого, у тому числі аморфного, графіка робочого часу або графіка роботи за довірою; дигіталізація процесу праці. "Дигіталізація" (digitalisation) у перекладі з англійської означає

"оцифровування", тобто переведення інформації в цифровий формат. Термін "дигіталізація" найчастіше використовують для характеристики соціальних, економічних, культурних та інших процесів та їхньої трансформації під впливом інформаційної глобалізації.

Головними функціями інформаційної глобалізації є інтегральна, трансформаційна та комунікаційна. Інтегральна забезпечує об'єднання потенціалів світового розвитку, а трансформаційна викликає зміни у способі виробництва [16]. Трансформація способу виробництва й забезпечує формування цифрового сегмента глобального ринку праці.

По-друге, збільшується пропозиція робочої сили на цифровому сегменті глобального ринку праці, оскільки все більше працівників із різних країн можуть приєднатися до нього. Працівники із країн, що розвиваються, конкурують із претендентами з розвинутих країн. До того ж перші можуть погодитися на нижчий рівень оплати праці. Прикладом цього може бути ІТ-галузь, у якій створюють цифрові технології, а отже, ця галузь є найбільш інтегрованою до світового мережевого цифрового простору. Так, за даними дослідження Topsdev, 2015 р. у цій галузі найбільша частка замовлень у Східній Європі припадає на виконавців з України – 30 %, Росії – 25 %, і, навпаки, менше за 10 % становлять частки Польщі й Румунії, близько 5 % – Сербії та Болгарії. До того ж ставка за годину найвища у фрилансерів із Польщі – 27 дол. США; Болгарії – 25 дол. США, а для виконавців з України вона становить 21 дол. США [17].

По-третє, поширюється віртуальна міграція, яка передбачає виконання працівниками з одних країн замовлень для роботодавців з інших країн без фактичного зміни місяця роботи та проживання. Так, за даними дослідження Topsdev, 2015 р. ринок замовлень для електронних фрилансерів зі Східної Європи розподілили між собою роботодавці із США (54 %), Великої Британії (10 %), Австралії (6 %), Канади (5 %) [17]. До того ж виконавців замовники з розвинутих країн шукають серед працівників менш розвинутих країн, оскільки це дозволяє суттєво знижувати собівартість продукту (послуги).

По-четверте, відбувається дигіталізація соціально-трудових відносин між суб'єктами ринку праці. Тобто погодження домовленостей між роботодавцем та працівником відбувається в цифровому просторі з використанням цифрових технологій. До того ж із соціально-трудових відносин у багатьох випадках випадає держава як суб'єкт регулювання таких відносин. Тому слід звернути увагу на декілька аспектів. Один із них полягає в низькому рівні врегульованості цифрового глобального ринку праці. Інший – у наявності суб'єктів глобального ринку з різних країн, у яких діють різноманітні національні норми та правила щодо регулювання соціально-трудових відносин. І ще один – це значна кількість виконавців замовлень із країн, які розвиваються та мають у структурі економіки "тіньовий сектор".

По-п'яте, формування нової верстви населення – NEET: not in education neither in employment nor training (поза освітою, роботою, тренінгами) серед молодих людей у віці 15 – 29 років. Цю категорію населення виключено як із безробітного, так і зайнятого населення.

У деяких країнах частка молоді, яка перебуває поза роботою й навчанням, більша ніж 20 %. Найвищий рівень молоді, яка не може реалізувати свій трудовий потенціал, характерний для країн зі значними проблемами на ринку праці. Зокрема, значення цього показника 2012 р. становило у Греції – 20,2 %, Італії – 20,9 %; Сербії та Болгарії – 21,5 %; Гватемалі – 23,3 %; Македонії – 24,8 %; Сальвадорі – 26,0 %; Туреччині – 28,7 %; Молдові – 29,3 %; Південній Африці – 31,4 %; Вірменії – 40,0 %; Киргизькій Республіці – 43,3 % [18].

Фактори, які сприяють формуванню неактивного сегмента молоді, доцільно розподілити на дві групи, залежно від середовища їхнього формування щодо індивіда: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів належать: економічна й політична невизначеність у деяких країнах; відсутність гідної праці для молодих осіб без професійного досвіду, а також "соціальних ліфтів" або низька швидкість наявних. Окремо слід визначити ще один важливий зовнішній фактор – відсутність цікавої роботи, який тісно пов'язаний із внутрішнім – можливістю самоактуалізації. Уважають, що самоактуалізація можлива лише за сприятливих соціально-історичних умов. Також до внутрішніх факторів, які впливають на формування неактивної позиції молоді на ринку праці належать: низька мотивація до праці, завищена самооцінка, "трудова короткозорість", бажання отримати "все й зараз". Усі ці фактори обумовлюють небажання молоді братися за роботу, яка здається не цікавою. Іноді таку позицію доповнює невизначеність молодоті людини, яка саме трудова зайнятість її б задовольнила.

Разом із цим є значна кількість країн із низьким значенням рівня НЕЕТ, зокрема: Данія (6,6 %), Гонконг (6,2 %), Ісландія (5,9 %), Люксембург (5,9 %), Нідерланди (4,3 %), Японія (4,2 %), Еквадор (4,0 %), Монголія (1,5 %), Ефіопія (1,1 %), Малайзія (0,9 %), Шрі-Ланка (0,5 %) [18].

По-шосте, періодично відбуваються економічні спади у світовій економіці, що зумовлює зростання безробіття. Так, останній спад – світова фінансово-економічна криза 2008 – 2009 рр., наслідки якої ще сьогодні не подолано багатьма країнами світу. Зокрема, у Греції рівень безробіття збільшився з 8,3 % 2008 р. до 24,2 % 2013 р.; в Іспанії – із 8,4 % до 25,2 %; на Кіпрі – із 3,0 % до 15,8 %; в Ірландії – із 4,6 % до 13,1 %; у Португалії – із 8,0 % до 16,5 % [19]. Крім того, самому безробіттю як соціально-економічному явищу притаманна певна інерція, що створює додаткові труднощі з його подоланням.

По-сьоме, збільшується загальна кількість безробітних у світі. За даними звіту Міжнародної організації праці, прогнозують збільшення загальної кількості безробітних у всьому світі із 201 млн осіб 2014 р. до 212 млн осіб 2019 р. [19]. До того ж існують значні регіональні відмінності за рівнем безробіття та причинами його формування.

До країн із *найнижчим рівнем безробіття* входять дві протилежних групи: багаті й бідні. Рівень безробіття 2013 р. у країнах першої групи коливається від 0,3 % у Катарі, 3,5 % – Норвегії, 3,8 % – ОАЕ до 7,4 % – у США, 7,5 % – Великій Британії, 8,1 % – Швеції, а у протилежній групі – від 0,3 % у Камбоджі, 0,6 % – Руанді, 1,7 % – Гвінеї до 9,1 % – у Кенії, 11,1 % – Гайані [25]. Зазначені країни мають рівень безробіття близький до природного. До того ж бідні країни мають наднизьку продуктивність праці, обумовлену використанням застарілої техніки та технології й екстенсивним типом відтворення ресурсів для праці. Такі країни потрапили в "пастку бідності", тобто за умови масової зайнятості не відбувається економічного зростання, оскільки лівова частка працівників зайнята в низькопродуктивних секторах економіки. Водночас бідність у цих країнах обумовлено малограмотністю та низькою кваліфікацією населення. Такі працівники не можуть бути зайнятими в інноваційних секторах економіки, які стимулюють економічне зростання країни.

Категорія країн із *найвищим рівнем безробіття* є також неоднорідною. Умовно ці країни можна розподілити на дві групи: найменш розвинуті країни та країни, які перебувають у стані економічної кризи. Так, 2013 р. найвищий рівень безробіття серед найменш розвинутих країн спостерігався в Мавританії – 31,1 %; Реюньйоні – 28,9 %; Лісото – 24,6 %; Гваделупі – 26,2 %. У другій групі країн

значним рівнем безробіття 2014 р. вирізнялися Македонія – 29,0 %; Боснія та Герцеговина – 27,4 %; Греція – 27,2 %; Іспанія – 26,3 % [19]. Таким чином, однаково високий рівень безробіття у вказаних групах країн обумовлено різними причинами, зокрема: циклічними коливаннями в економіці, структурними зрушеннями, розвитком і запровадженням цифрових технологій.

Основними видами безробіття є циклічне, структурне, технологічне та фрикційне. Переважання того чи іншого виду безробіття на національних ринках праці обумовлено причинами його формування.

Циклічне безробіття обумовлено зниженням попиту на робочу силу, унаслідок спаду виробництва. Зниження сукупного попиту на товари й послуги призводить до зниження зайнятості та підвищення безробіття. За часи економічного спаду циклічне безробіття приєднується до структурного та фрикційного, підвищуючи тим сам його загальний рівень. За таких умов рівень загального безробіття у країні перевищує природний. До країн, для яких характерно переважання циклічного безробіття на ринку праці, доцільно зарахувати Грецію та Іспанію. Слід зауважити, що зазначені країни мають найвищий рівень безробіття у Європі, крім того, характерним є його зростання останніми роками. Так, рівень безробіття у Греції із 8,3 % 2007 р. збільшився до 12,5 % 2010 р. та 27,2 % 2013 р. Для Іспанії характерна така ж сама тенденція, зокрема рівень безробіття 2007 р. становив 8,4 %; 2010 р. – 20,0 %; 2013 р. – 26,3 % [19].

Структурне безробіття виявляє невідповідність попиту та пропозиції на ринку праці, унаслідок структурних змін, зумовлених запровадженням нових технологій на робочій місця. Це спричиняє невідповідність між наявними якісними характеристиками робочої сили та вимогами роботодавців.

В умовах дигіталізації економіки поширюється *технологічне безробіття*, за якого працівники втрачають роботу, унаслідок заміщення їхніх робочих місць цифровими технологіями. Крім того, їхні професійні навички, найчастіше базові цифрові, стають не затребуваними на ринку праці. Прикладом цього може слугувати поширене використання банківських терміналів; касових терміналів із продажу квитків; онлайн-ових платформ бронювання голів, автомобілів; електронних перекладачів, професійних пошукових систем тощо.

Згідно з дослідженнями К. Фрей і М. Осборн (Carl Benedikt Frey і Michael Osborne, 2013), найближчим часом близько 40 – 50 % робочих місць зазнають трансформації або зникнуть із ринку праці [13]. Разом із тим будуть виникати нові цифрові робочі місця в технологічних сферах діяльності, які будуть потребувати інших професійних і цифрових навичок. Такий вид безробіття переважає в розвинутих країнах, які активно запроваджують цифрові технології у сферу послуг.

Фрикційне безробіття зумовлено бажанням власників робочої сили знайти кращі умови праці й нові можливості для самореалізації. Також сюди зараховують тих, хто шукає перше робоче місце. Фрикційне безробіття, переважно, є короткотерміновим. Фрикційні безробітні перебувають в активному пошуку роботи, вони мають навички та здібності, які є затребуваними на ринку праці.

Загальний рівень безробіття залежить від кожного з перелічених видів, його значення постійно коливається та залежить багато в чому від стану національних економік. Стан та тенденції зміни загального рівня безробіття, за прогнозами Міжнародної організації праці, у країнах із його найвищим рівнем наведено в таблиці.

**Рівень безробіття та динаміка його змін, за прогнозами МОП, у країнах із найвищим рівнем безробіття [19]
[Unemployment level and dynamics of its change as predicted by the ILO for the countries with the highest unemployment [19]]**

Країни та території	Рівень безробіття, за прогнозами МОП				
	2013 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Боснія та Герцеговина	27,4	26,9	26,4	26,1	25,8
Греція	27,2	23,0	21,8	21,0	20,3
Гваделупа	26,2	25,7	25,6	25,5	25,3
Лесото	24,6	25,2	24,7	24,5	24,3
Мартиніка	22,8	23,1	23,0	23,0	22,9
Мавританія	31,1	30,8	30,6	30,7	30,4
Мозамбік	22,5	22,6	22,6	22,6	22,6
Реюньйон	28,9	29,4	29,5	29,5	29,4
Південна Африка	24,6	24,9	24,8	24,8	24,7
Іспанія	26,3	22,8	22,2	21,8	21,5
Македонія	29,0	28,3	28,2	28,1	28,0
Свазіленд	22,3	22,4	22,5	22,5	22,5
Територія західного берега річки Йордан і сектор Газа	23,4	24,8	24,4	24,2	24,0

Наведені дані свідчать, що до країн із найвищим рівнем безробіття належать країни різних типів економіки, які мають спільну рису: недостатньо ефективне функціонування ринку праці, тобто у таких країнах не спрацьовує модель взаємодії державного, приватного та ринкового регулювання. Разом із тим, за прогнозами Міжнародної організації праці, ситуацію з безробіттям поступово буде поліпшено в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. Так, позитивна тенденція до зниження рівня безробіття характерна для Іспанії, Греції, Боснії та Герцеговини. Зазначені країни мають розгалужену інституційну систему ринку праці, а державні та приватні структури мають низку активних і пасивних інструментів, спрямованих на вирішення проблем безробіття.

По-восьме, трансформується структура зайнятості. Зокрема, із закінченням індустріальної епохи розвитку економіки відбувається постійне збільшення зайнятих у сфері послуг. За даними звіту Міжнародної організації праці, у світі частка працівників у сфері послуг зростає із 39,1 % 2000 р. до 45,1 % 2013 р. [20]. Це обумовлює збільшення використання нестандартних форм зайнятості, оскільки саме індустріальному сектору притаманно використання стандартної зайнятості та, навпаки, сектор послуг спрямовано на більш гнучку зайнятість.

Гнучка зайнятість дає більше можливостей для самоактуалізації, проте вона, у свою чергу, зумовлює зростання вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня зайнятих. На сучасному ринку праці все більшим попитом користуються висококваліфіковані працівники. До того ж на світовому ринку праці все ще переважають робітники з низьким і середнім рівнем кваліфікації, їхні частки становлять 45 і 37 %, відповідно. Частка висококваліфікованого персоналу становить 18 %. Останній показник має значні регіональні відмінності: від 40 % у європейських країнах до 10 % в Африці [20]. Слід підкреслити, що існує стійка тенденція до збільшення частки висококваліфікованої категорії працівників у структурі зайнятих в усіх країнах.

Слід зазначити, що останнім часом, унаслідок процесів дигіталізації економіки, відбувається глибше взаємопроникнення національних економік та формування глобального економічного цифрового простору. Це створює передумови для формування та розвитку нового виду зайнятості – **цифрового**. Цей вид зайнятості передбачає

використання цифрових технологій на всіх етапах процесу праці та формування соціально-трудоких відносин між суб'єктами ринку праці за їхньою допомогою [21]. Цифрова зайнятість належить до гнучких форм та має всі ознаки, приманні останнім, зокрема: гнучкий графік роботи; нестандартне робоче місце – найчастіше дистанційне; відсутність довготривалих трудових контрактів; низький рівень соціальної захищеності працівників. Разом із тим така зайнятість дає більші можливості для самоактуалізації, оскільки працівник самостійно обирає, яку роботу виконувати, коли та як часто отримувати замовлення. Звісно, чим вищий рівень професійної кваліфікації й унікальності працівника, тим кращі його позиції на глобальному ринку праці.

Ще однією перевагою цифрової зайнятості є глобальна мобільність, яка відкриває додаткові можливості як для роботодавця, так працівника. Цифрові технології роблять ринок праці по-справжньому глобальним. Будь-який працівник, який має доступ до Інтернету, є суб'єктом глобального цифрового ринку праці. Цифровий працівник може знайти собі роботу в іншому місті або країні, і це не потребує від нього зміни місця проживання. І головне – він може отримати гідну оплату своєї праці.

Цифрову зайнятість сьогодні реалізовано у двох основних формах: електронний фриланс та електронний аутсорсинг. *Електронний фриланс* передбачає самостійний пошук замовлень на виконання роботи. За такої форми всі ризики у сфері соціально-трудоких відносин бере на себе фрилансер. Для пошуку роботи використовують спеціальні онлайн-платформи. Соціальний захист таких працівників забезпечено через відкритість інформації про роботодавця. *Електронний аутсорсинг* передбачає участь у соціально-трудоких відносинах посередника, який повністю чи частково бере на себе ризики та виступає не тільки в ролі посередника, а й гаранта.

У доповіді Всесвітнього економічного форуму в Давосі "Майбутнє працевлаштування" визначено 10 основних професійних навичок, які буде затребувано роботодавцями 2020 р., серед них такі: комплексне багаторівневе вирішення проблем; критичне мислення; креативність, уміння управляти людьми; взаємодія з іншими; емоційний інтелект; здатність міркувати та приймати рішення; орієнтація на обслуговування клієнта; уміння вести перемовини; когнітивна гнучкість [22]. Слід зазначити, що вказані

навички стосуються двох сфер: розумової діяльності людини, її гнучкості та вміння взаємодіяти та управляти людьми.

Особливою формою цифрової зайнятості є інноваційна самостійна зайнятість, реалізована через розроблення ІТ-стартапів. Це найбільш прогресивний тип зайнятості, оскільки він дає можливість максимальної самоактуалізації індивіда. За такої зайнятості створюють інновації, які сприяють економічному зростанню країни, оскільки її метою є виведення інноваційного продукту або послуги на ринок. Практично всі зазначені робочі навички реалізовано в інноваційній цифровій зайнятості. Слід підкреслити, що, переважно, саме молодь ініціює та розробляє інноваційні стартапи, які змінюють як бізнес-процеси, так і повсякденне життя.

Особливого значення цифрова зайнятість буде набувати в найближчому майбутньому. За прогнозами Всесвітнього економічного форуму, до 2020 р. Четверта промислова революція (ІТ-революція) відкриє людині світ робототехніки та автономного транспорту, штучного інтелекту та навчання за допомогою машин, нових матеріалів, біотехнологій та геноміки [22]. Зазначені сфери потребують не просто висококваліфікованого персоналу, а працівників, які зможуть створювати нові продукти та розвивати ці сфери економіки. А оскільки зазначені сфери будуть розвиватися під впливом ІТ-технологій, то вони будуть сприяти поширенню саме цифрової зайнятості.

Виходячи із зазначеного, доцільно цифрову зайнятість розподілити за рівнями складності на базову та смарт-зайнятість. *Базова цифрова зайнятість* передбачає виконання будь-якої роботи за допомогою цифрових технологій, згідно із заданою технологією. До неї можна зарахувати: роботу в call-, САТІ-центрах, переклади, написання блогів, адміністрування сайтів тощо.

Для позначення наступного рівня зайнятості доцільно використовувати слово "смарт", яке, з одного боку, перекладають з англійської як "розумний", а з іншого – SMART є аббревіатурою (Specific, Measurable, Attainable, Relevant, Time-bound), яку широко використовують у галузі проектного менеджменту [23]. П'ять критеріїв: конкретність, вимірність, досяжність, релевантність, орієнтованість у часі – є показниками ефективності, у тому числі людської праці. Що стосується розумових здібностей, то саме такі здібності було визначено роботодавцями як найбільш затребувані 2020 р., згідно з результатами дослідження "Майбутнє працевлаштування". Таким чином, *смарт-зайнятість* – це розумова діяльність працівника, спрямована на ефективне вирішення поставлених завдань.

Зазначене дозволяє сформулювати таке визначення: **смарт-зайнятість** – це ефективна розумова діяльність людини, спрямована на задоволення особистих і суспільних потреб, завдяки створенню нових і поліпшення наявних матеріальних та духовних благ.

Цифрова смарт-зайнятість передбачає створення за допомогою цифрових технологій нового або поліпшення наявного продукту або послуги. До неї можна зарахувати: розроблення стартапів, програмного забезпечення, нового сервісу, технологій, матеріалів, видів енергії тощо.

Цифрову зайнятість, завдяки її мобільності, доцільно використовувати як інструмент для зниження безробіття у світі. На користь цього слугують такі міркування:

1. Для цифрової зайнятості не існує територіальних обмежень, тому її можна використовувати для вирівнювання регіональних диспропорцій та забезпечення рівноваги на національних ринках і глобальному ринку праці.

2. Наявні тенденції до вимивання офісних робочих місць можуть завдавати серйозної загрози для розвинутих економік. У такій ситуації основним завданням державних і регіональних інституцій є швидке реагування та налагодження процесу перекаліфікації вивільненої робочої сили. Це зумовить активний розвиток освітнього цифрового сегмента, який зможе забезпечити підготовку та перепідготовку

працівників. Освітній цифровий сектор економіки потрібно розглядати із двох позицій. Перша позиція полягає в тому, що він буде формувати працівників нової формації. А друга – виявляється в тому, він сам стане майданчиком, на якому будуть створювати й акумулювати нові цифрові робочі місця.

3. Базову цифрову зайнятість можна використовувати як інструмент подолання бідності та вирішення проблем безробіття в найменш розвинутих країнах. Обладнання робочого місця для базової цифрової зайнятості є низько витратним, оскільки для цього достатньо забезпечити: комп'ютер із відповідним програмним забезпеченням, Інтернет, телефон. Додатковим фактором є використання в багатьох найменш розвинутих країнах однієї з європейських мов як офіційної: англійської, французької, португальської. Прикладом створення умов такої цифрової зайнятості є Індія.

4. Цифрова базова та смарт-зайнятість можуть бути додатковим фактором зниження категорії NEET. Саме цифрова зайнятість, яка певним чином відтворює цифрові ігрові дії, віртуальну взаємодію на соціальних платформах, може стати затребуваною серед молоді. Додатковим аргументом може бути, що молодь належить до "цифрових аборигенів", які ще з дитинства використовують ІТ-технології для взаємодії, розваг, самореалізації.

5. Цифрова смарт-зайнятість, завдяки своїй інноваційності, є конкурентною перевагою та фактором забезпечення економічного зростання та добробуту як окремої країни, так і глобальної економіки загалом.

Відкритими для наукових дискусій залишаються теоретичні положення цифрової зайнятості. Пріоритетним для подальших досліджень є вивчення можливостей використання цифрової зайнятості для подолання молодіжного безробіття в Україні та розроблення механізмів її регулювання.

Література: 1. Грішнова О. А. Інформаційні технології в системі новітніх чинників зростання продуктивності праці: тенденції і парадокси / О. А. Грішнова, Т. О. Костенко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 2 (152). – С. 462–469. 2. Гук Л. П. ІТ-зайнятість як інноваційний сегмент ринку праці / Л. П. Гук // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 140–150. 3. Колот А. М. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудовій сфері: феномен прекарізації / А. М. Колот // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 3. – С. 10–13. 4. Кравчук О. І. Готовність економічно активного населення до зайнятості в мережевій економіці / О. І. Кравчук // Соціально-трудові відносини: теорія і практика : зб. наук. пр. – 2015. – Вип. 2. – С. 112–123. 5. Labour market transitions of young women and men in Ukraine [Electronic resource] / E. Libanova, A. Cymbal, L. Lisogor et al. // ILO. – 2014. – Access mode : http://www.eap.outh.ouh/sites/default/files/documents/wcms_242916.pdf. 6. Shimer R. Reassessing the ins and outs of unemployment / R. Shimer // Review of Economic Dynamics. – 2012. – Vol. 15, No. 2. – P. 127–148 ; [Electronic resource]. – Access mode : http://www.tau.ac.il/~yashiv/shimer_red.pdf. 7. Eichengreen B. J. Interwar unemployment in international perspective [Electronic resource] / B. J. Eichengreen, T. J. Hatton // Springer Science & Business Media. – 2012. – Vol. 43. – Access mode : <http://irle.berkeley.edu/workingpapers/12-88.pdf>. 8. Janoski T. The Causes of Structural Unemployment: Four Factors that Keep People from the Jobs They Deserve [Electronic resource] / T. Janoski, D. Luke, C. Oliver // John Wiley & Sons. – 2014. – Access mode : <https://works.bepress.com/thomasjanoski/15>. 9. O'Reilly J. Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe [Electronic resource] / J. O'Reilly // Sage Open. – 2015. – No. 5 (1). – Access mode : <http://sgo.sagepub.com/content/5/1/2158244015574962.full>. 10. Katz L. Long-term unemployment in the Great Recession [Electronic resource] / L. Katz // Members-only Library. – 2014. – Access mode : http://www.scholar.harvard.edu/files/lkatz/files/long_term_unemployment_in_the_great_recession.pdf.

11. Long-Term Unemployment and the Great Recession: The Role of Composition, Duration Dependence, and Nonparticipation / K. Kroft, F. Lange, M. J. Notowidigdo et al. // *Journal of Labor Economics*, University of Chicago Press. – 2016. – Vol. 34 (S1). – P. 7–54; [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.nber.org/papers/w20273.pdf>.
12. Brynjolfsson E. Race against the machine: How the digital revolution is accelerating innovation, driving productivity, and irreversibly transforming employment and the economy [Electronic resource] / E. Brynjolfsson, A. McAfee. – 2012. – Access mode: http://digital.mit.edu/research/briefs/brynjolfsson_McAfee_Race_Against_the_Machine.pdf.
13. Frey C. B. The future of employment: how susceptible are jobs to computerization [Electronic resource] / C. B. Frey, M. A. Osborne // Retrieved September. – 2013. – Vol. 7. – 72 p. – Access mode: http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf.
14. Rogan M. Labour Market Analysis and Business Process Services in South Africa: Poverty Reduction through Information and Digital Employment Initiative [Electronic resource] / M. Rogan, K. Diga, I. Valodia // University of KwaZulu-Natal. – 2013. – Access mode: http://sds.ukzn.ac.za/Files/Documents/Research-Publications/ITEM2-researchpaper_SA_FINAL_Aug2013.pdf.
15. Ramalingam B. Can Digital Jobs Solve Africa's Unemployment Crisis [Electronic resource] / B. Ramalingam. – 2016. – Access mode: <http://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/8835/RRB13.pdf?sequence=1>.
16. Дейнека Т. А. Суперечності сучасної техніко-економічної парадигми в умовах інформаційної глобалізації / Т. А. Дейнека // *Економіка розвитку*. – 2015. – № 4 (76). – С. 13–21.
17. Рынок фриланс-аутсорса Восточной Европы в 2015 году [Электронный ресурс] / Topsdev. – Режим доступа: <http://topsdev.org/blog/obzor-rinka-freelance-2015.htm>.
18. Share of youth not in education, employment, or training, total [Electronic resource] / World DataBank. – Access mode: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=SL.UEM.TOTL.ZS&id=af3ce82b&report_name=Popular_indicators&populartype=series&ispopular=y.
19. Unemployment on the rise over next five years as inequality persists: World Employment and Social Outlook – Trends 2015 [Electronic resource] / ILO. – Access mode: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_336884/lang-en/index.htm.
20. World Employment and Social Outlook – Trends 2015 [Electronic resource] / ILO. – Access mode: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_337069.pdf.
21. Азмук Н. Сущность, особенности и функции цифрового рынка труда / Н. Азмук // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. – 2015. – № 5 (170). – С. 38–43.
22. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution [Electronic resource] / The World Economic Forum. – Access mode: http://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution?utm_content=buffer7f05c&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer.
23. Morrison M. History of SMART Objectives [Electronic resource] / M. Morrison; RapidBI. – Access mode: <https://rapidbi.com/history-of-smart-objectives>.
- for employment in the networked economy] / O. I. Kravchuk // *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka*: zb. nauk. pr. – 2015. – Issue 2. – P. 112–123.
5. Labour market transitions of young women and men in Ukraine [Electronic resource] / E. Libanova, A. Cymbal, L. Lisogor et al. // ILO – 2014. – Access mode: http://www.eapyouth.eu/sites/default/files/documents/wcms_242916.pdf.
6. Shimer R. Reassessing the ins and outs of unemployment / R. Shimer // *Review of Economic Dynamics*. – 2012. – Vol. 15, No. 2. – P. 127–148; [Electronic resource]. – Access mode: http://www.tau.ac.il/~yashiv/shimer_red.pdf.
7. Eichengreen B. J. Interwar unemployment in international perspective [Electronic resource] / B. J. Eichengreen, T. J. Hatton // *Springer Science & Business Media*, 2012. – Vol. 43. – Access mode: <http://irle.berkeley.edu/workingpapers/12-88.pdf>.
8. Janoski T. The Causes of Structural Unemployment: Four Factors that Keep People from the Jobs They Deserve [Electronic resource] / T. Janoski, D. Luke, C. Oliver // John Wiley & Sons. – 2014. – Access mode: <https://works.bepress.com/thomasjanoski/15>.
9. O'Reilly J. Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe [Electronic resource] / J. O'Reilly // *Sage Open*. – 2015. – No. 5 (1). – Access mode: <http://sgo.sagepub.com/content/5/1/2158244015574962.full>.
10. Katz L. Long-term unemployment in the Great Recession [Electronic resource] / L. Katz // *Members-only Library*. – 2014. – Access mode: http://www.scholar.harvard.edu/files/lkatz/file/long_term_unemployment_in_the_great_recession.pdf.
11. Long-Term Unemployment and the Great Recession: The Role of Composition, Duration Dependence, and Nonparticipation [Electronic resource] / K. Kroft, F. Lange, M. J. Notowidigdo et al. // *Journal of Labor Economics*, University of Chicago Press. – 2016. – Vol. 34 (S1). – P. 7–54. – Access mode: <http://www.nber.org/papers/w20273.pdf>.
12. Brynjolfsson E. Race against the machine: How the digital revolution is accelerating innovation, driving productivity, and irreversibly transforming employment and the economy [Electronic resource] / E. Brynjolfsson, A. McAfee. – 2012. – Access mode: http://digital.mit.edu/research/briefs/brynjolfsson_McAfee_Race_Against_the_Machine.pdf.
13. Frey C. B. The future of employment: how susceptible are jobs to computerization [Electronic resource] / C. B. Frey, M. A. Osborne // Retrieved September. – 2013. – Vol. 7. – 72 p. – Access mode: http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf.
14. Rogan M. Labour Market Analysis and Business Process Services in South Africa: Poverty Reduction through Information and Digital Employment Initiative [Electronic resource] / M. Rogan, K. Diga, I. Valodia // University of KwaZulu-Natal. – 2013. – Access mode: http://sds.ukzn.ac.za/Files/Documents/Research-Publications/ITEM2-researchpaper_SA_FINAL_Aug2013.pdf.
15. Ramalingam B. Can Digital Jobs Solve Africa's Unemployment Crisis. [Electronic resource] / B. Ramalingam – 2016. – Access mode: <http://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/8835/RRB13.pdf?sequence=1>.
16. Дейнека Т. А. *Superechnosti suchasnoi tekhniko-ekonomichnoi paradyhmy v umovakh informatsiinoi hlobalizatsii* [The contradictions of the modern technical and economic paradigm in the informational globalization] / Т. А. Дейнека // *Економіка розвитку*. – 2015. – No. 4 (76). – P. 13–21.
17. *Rynek frilans-auteursa Vostochnoy Evropy v 2015 godu* [Freelance outsource Eastern European market in 2015] [Electronic resource] / Topsdev. – Access mode: <http://topsdev.org/blog/obzor-rinka-freelance-2015.htm>.
18. Share of youth not in education, employment, or training, total [Electronic resource] / World DataBank. – Access mode: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=SL.UEM.TOTL.ZS&id=af3ce82b&report_name=Popular_indicators&populartype=series&ispopular=y.
19. Unemployment on the rise over next five years as inequality persists: World Employment and Social Outlook – Trends 2015 [Electronic resource] / ILO. – Access mode: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_336884/lang-en/index.htm.
20. World Employment and Social Outlook – Trends 2015 [Electronic resource] / ILO. – Access mode: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_337069.pdf.
21. Азмук Н. *Sushchnost, osoben-*

References: 1. Hrishnova O. A. *Informatsiini tekhnolohii v systemi novitnikh chynnykiv zrostantia produktyvnosti pratsi: tendentsii i paradoksy* [Information technologies in the system of advanced factors of productivity growth: trends and paradoxes] / O. A. Hrishnova, T. O. Kostenko // *Aktualni problemy ekonomiky*. – 2014. – No. 2 (152) – P. 462–469. 2. Huk L. P. *IT-zainiatist yak innovatsiinyi sehment rynku pratsi* [IT employment as an innovative segment of the labor market] / L. P. Huk // *Економіка і пронозування*. – 2013. – No. 2. – P. 140–150. 3. Kolot A. M. *Transformatsiya instituta zanyatosti kak sostavlyayushchaya globalnykh izmeneniy v sotsialno-trudovoy sfere: fenomen prekarizatsii* [Transformation of the employment institute as a part of global changes in the social and labor sphere: the phenomenon of precarization] / A. M. Kolot // *Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia*. – 2014. – No. 3. – P. 10–13. 4. Kravchuk O. I. *Hotovnist ekonomichno aktyvnoho naseleennia do zainiatosti v merezhevii ekonomitsi* [Readiness of economically active population

nosti i funkcii tsifrovogo rynku truda [The essence, features and functions of the labour digital market] / N. Azmuk // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia: Ekonomika. – 2015. – No. 5 (170). – P. 38–43. 22. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution [Electronic resource] / The World Economic Forum. – Access mode : http://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution?utm_content=buffer7f05c&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer. 23. Morrison M. History of SMART Objectives [Electronic resource] / M. Morrison ; RapidBI. – Access mode : <https://rapidbi.com/history-of-smart-objectives>.

Інформація про автора

Азмук Надія Анатоліївна – канд. екон. наук, заступник директора Черкаського державного бізнес-коледжу (вул. В. Черновола, 243, м. Черкаси, Україна, 18028, e-mail: azmukna@ukr.net).

Информация об авторе

Азмук Надежда Анатольевна – канд. экон. наук, заместитель директора Черкасского государственного бизнес-колледжа (ул. В. Черновола, 243, г. Черкассы, Украина, 18028, e-mail: azmukna@ukr.net).

Information about the author

N. Azmuk – PhD in Economics, Deputy Director of Cherkasy State Business College (243 V. Chornovil St., Cherkasy, Ukraine, 18028, e-mail: azmukna@ukr.net).

Стаття надійшла до ред.
01.08.2016 р.

УДК 338.48

JEL Classification: F51; F62; Z10

ВЛИЯНИЕ САНКЦИЙ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ПРОТИВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ НА ТУРИЗМ В СЛОВАЦКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

**Филипова Л.
Чованова-Супекова С.**

Представлены результаты рассмотрения экономических последствий санкций ЕС против Российской Федерации в отношении курса российского рубля, развития экономики и туризма, в частности в Еврозоне и в Словацкой Республике.

Проанализированы и оценены последствия принятых экономических санкций Европейского Союза против Российской Федерации в области туризма, который является одним из трех основных видов экономической деятельности Европейского Союза. Используются стратегические документы ЕС, разработанные для сферы туризма, доступные статистические данные и макроэкономические прогнозы развития туризма. Изложены причины изменений в позиции ЕС по отношению к стратегическому партнеру – Российской Федерации – в связи с проблемой безопасности и событиями в Крыму и на юго-востоке Украины. Выявлены и оценены персональные и экономические санкции ЕС в отношении Российской Федерации и их влияние на визовые процедуры, продолжительность которых увеличилась, на динамику падения курса рубля по отношению к евро, на покупательную способность граждан Российской Федерации, которые составляют значительную долю туристов, посещающих страны-члены Европейского Союза. На примере Словацкой Республики проанализировано неблагоприятное влияние санкций на динамику туристических потоков российских граждан и сделаны общие выводы и некоторые предложения, касающиеся ресурсов для смягчения действия санкций на туризм в Еврозоне.

Представленные научные результаты могут служить в качестве учебного материала для компетентных государственных органов при принятии мер по снижению негативного воздействия на валютный курс и экономику Российской Федерации и стран Еврозоны.

Ключевые слова: Европейский Союз, Еврозона, Российская Федерация, Словацкая Республика, туризм, кризисная ситуация, санкция.